

УДК 130.2

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2025.3.6>**Лісеєнко Олена Василівна**

доктор соціологічних наук,
професор кафедри філософських і соціологічних
студій та соціокультурних практик
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0002-0408-5203

Анісімов Олександр Олександрович

здобувач кафедри філософських і соціологічних
студій та соціокультурних практик
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
вул. Старопортофранківська, 26, Одеса, Україна

КОНЦЕПТ ЖИТТЄВОГО УСПІХУ У ФІЛОСОФСЬКОМУ ДИСКУРСІ

Актуальність проблеми. *Поняття життєвого успіху все частіше розглядається не лише як наукова категорія, яке характеризує смисложиттєві орієнтації та досягнення особистості, а як багатогранний концепт, що віддзеркалює глибинні смисли людського буття, моральний вибір, взаємодію особистості з соціумом. В сучасних наукових дослідженнях посилюється інтерес до проблем соціального конструювання життєвого світу особистості, мотиваційних структур поведінки, життєвих стратегій, соціальних практик індивідів, моделей життєвого успіху.*

Метою статті є аналіз сутнісних та смислових характеристик концепту життєвий успіх у філософському дискурсі та її трансформацій у сучасному соціокультурному контексті.

Методи дослідження. *Методологічна основа дослідження зумовлена поставленою метою, характеризується застосуванням методів індукції, дедукції, аналізу, а також використанням історико-філософського та аксіологічного підходів.*

Результати дослідження. *У сучасному філософському дискурсі життєвий успіх розглядається як цілісна характеристика людського буття, що відображає ступінь реалізації особистісного потенціалу, відповідність життя екзистенційним смислам, моральним цінностям і культурним очікуванням, а також досягнення внутрішньої гармонії та суб'єктивного відчуття змістовності власного існування. В історії розвитку філософської думки життєвий успіх ототожнювався з доброчесністю, гармонією, щастям, свободою, самореалізацією. У роботах сучасних філософів акцентується увага на складній взаємодії зовнішніх (соціальних, економічних, символічних) і внутрішніх (етичних, смислових, психологічних) чинників формування життєвого успіху. Зазначено, що життєвий успіх – це концепт, який об'єднує об'єктивні параметри (матеріальні досягнення, суспільне визнання) з суб'єктивними (задоволеність, самоповага, самореалізація). Водночас зростає інтерес до його внутрішнього, екзистенційного ядра – автентичності, гармонії з собою, вірності особистим цінностям, реалізації духовного потенціалу, вкоріненого в цінностях, смислах і свободі вибору, що особливо актуально у наш час коли індивід постійно знаходиться в точці біфуркації, де кожне наступне рішення може запустити новий розвиток подій в соціумі.*

Ключові слова: *успіх, життєвий успіх, культура, цінності, постмодерний філософський дискурс.*

Вступ. Поняття життєвого успіху все частіше розглядається не лише як наукова категорія, яке характеризує смисложиттєві орієнтації та досягнення особистості, а як багатогранний концепт, що віддзеркалює глибинні смисли людського буття, моральний вибір, взаємодію особистості з соціумом.

Філософське осмислення життєвого успіху відрізняється у різних культурах, епохах і наукових школах. Західна традиція часто пов'язує успіх із досягненням зовнішніх результатів – багатства, слави, влади, у той час як східна філософія акцентує увагу на внутрішній гармонії, моральному самовдосконаленні, самореалізації. Постмодерна доба переосмислює поняття успіху крізь призму самореалізації, креативності, автентичності, вірності особистим цінностям.

У сучасному суспільстві зміни відбуваються не тільки в ціннісно-нормативній системі суспільства, але і на рівні життєвого світу особистості. В останні десятиліття соціокультурні зміни радикально змінюють пріоритети особистості: у центр уваги стає індивід, який конструює свій життєвий простір, демонструє конкуренцію в професійній сфері, має власні досягнення та успіхи, оцінює свою позицію в суспільстві, порівнюючи себе з іншими, прагне до самореалізації.

В сучасній науковій літературі досить чітко простежується гуманістична спрямованість досліджень вчених, яка проявляється у прагненні осмислити соціальний світ у суб'єктивному вимірі сенсу життя, у співвідношенні з ціннісними орієнтаціями, ідеями, цілями і мотивами індивіда. Крім того, посилюється інтерес до проблем соціального конструювання життєвого світу особистості, мотиваційних структур поведінки, життєвих стратегій та соціальних практик індивідів. Існуючі зміни вимагають від індивіда адекватної реакції на кризові явища та побудови нових зразків життєдіяльності, а також моделей життєвого успіху.

Мета статті – є аналіз сутнісних та смислових характеристик концепту життєвий успіх у філософському дискурсі та її трансформацій у сучасному соціокультурному контексті.

Завдання дослідження:

1. Здійснити історико-філософський огляд концепту життєвого успіху.
2. Проаналізувати сутнісні та смислові характеристики концепту «життєвий успіх» як філософського поняття.
3. Визначити аксіологічні аспекти концепту «життєвий успіх» у постмодерному філософському дискурсі.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження зумовлена поставленою метою, характеризується застосуванням методів індукції, дедукції, аналізу, а також використанням історико-філософського та аксіологічного підходів.

Результати дослідження. Поняття «успіх», «життєвий успіх» завжди знаходилося у фокусі уваги філософів у різні історичні епохи. І хоча сам термін «успіх» у філософських теоріях зустрічався не завжди, змістовно йому відповідали такі категорії, як благо, досконалість, щастя, доцільність, гармонія.

У античній філософії життєвий успіх ототожнювався з досягненням евдемонії – вищого блага, якого можна досягти шляхом добродесного життя. Успішною вважалась та особистість, яка досягла гармонії між внутрішніми чеснотами і зовнішніми умовами. Так, Аристотель вважав, що успішною є та людина, яка реалізує притаманний їй потенціал «відповідно до природи і розуму» [1, с. 143].

У стоїків (Зенон, Епіктет, Сенека) життєвий успіх полягав у досягненні автаркії – незалежності від зовнішніх обставин, здатності зберігати спокій, мужність і внутрішню свободу. Для них успіх – це життя у відповідності до розуму і природи.

У середньовічній філософії (Августин, Фома Аквінський) успішне життя ототожнювалося з духовним спасінням, підпорядкуванням Божій волі та моральному вдосконаленню. Тут акцент зміщується від земного до трансцендентного – життєвий успіх стає не метою земного буття, а наслідком благочестивого життя в перспективі вічності.

У Новий час відбувається секуляризація уявлень про успіх. Томас Гоббс і Джон Локк розглядали індивідуальний добробут і безпеку як цілі, що обґрунтовують політичну організацію суспільства. Успіх став тісно пов'язуватись із прагненням до особистої свободи.

У просвітництві під впливом ідей прогресу, раціоналізму та індивідуалізму життєвий успіх дедалі більше отожднюється із самореалізацією та суспільною корисністю. Іммануїл Кант наголошував, що справжня цінність життя полягає не в зовнішніх досягненнях, а в моральному законі всередині нас. Згідно з його «Критикою практичного розуму», життєвий успіх не може суперечити моральному обов'язку, навіть якщо він не принесе зовнішніх винагород [6, с. 218]. Філософські теорії Канта, Руссо, Фіхте підкреслювали значення самовдосконалення, автономії волі, освіти як способів досягнення успіху. Ці ідеї формували основи індивідуалістичної моделі успішності, яка довгий час домінувала у західній культурі.

Уявлення про життєвий успіх формуються у певному соціокультурному контексті та відображають домінантні смисли доби. У сучасному філософському дискурсі дослідники часто виокремлюють два ключові історичні типи таких уявлень – модерну та постмодерну парадигму успіху. Так, період модерну (XVII–XIX ст.) формував уявлення про успішну людину як раціонального індивіда, що через розум, зусилля і працю досягає соціального піднесення. Ця модель ґрунтується на протестантській етиці, яку аналізує в своїх працях М. Вебер, та зазначає, що економічна спроможність виступає ознакою Божої ласки, а праця – сенсом життя [3]. Успішна людина – це та, яка «зробила себе сама» завдяки самодисципліні, освіті, цілеспрямованості та соціальній мобільності.

У постмодерній парадигмі життєвий успіх піддається критичному перегляду. Постмодерн ставить під сумнів абсолютність раціональності, універсальність цілей життя, єдиний ієрархічний канон цінностей. У цій парадигмі життєвий успіх – це вже не об'єктивне досягнення, а суб'єктивно переживаний досвід, що набуває значення лише в межах особистої ідентичності. Успіх не має єдиного формату – він фрагментарний, множинний. Самореалізація, творчість, автентичність, психоемоційне здоров'я набувають більшого значення, ніж багатство чи соціальний статус. Так, Ж. Бодрійяр у своїй концепції симулякрів зазначає, що в культурі постмодерну успіх часто є лише образом, який імітує реальність, але не має справжнього наповнення [2].

З. Бауман у працях про «рідку модерність» підкреслює нестійкість і тимчасовість сучасних форм успішності. Постмодерна культура, як зауважує З. Бауман, створює рідку, фрагментовану модель успішності, де немає фіксованих критеріїв, а індивіду доводиться постійно змінювати образ себе, пристосовуватись до очікувань і трендів, грати різні соціальні ролі – від працівника до споживача, від лідера до «інфлюенсера» [8, с. 102]. Таким чином, успіх у сучасному суспільстві – це не стільки досягнення, скільки статус, який необхідно постійно підтверджувати, іноді навіть ціною психологічного виснаження.

У екзистенціальній філософії (Сартр, Камю, Ясперс) життєвий успіх розглядається як реалізація автентичного буття. У працях Еріха Фромма життєвий успіх пов'язаний з буттям, а не з володінням: справжній успіх – у здатності любити, творити, долати відчуження. У праці «Мати чи бути?» Ерік Фромм зазначає, що справжній успіх досягається не через володіння речами, а через реалізацію глибинних людських потенцій – любові, турботи, творчості [7, с. 99]. Людина, яка живе в режимі «бути», розкриває власну сутність і діє відповідно до цінностей – саме це і є, на думку Фромма, життєвим успіхом. Таким чином, філософська традиція XIX століття підводила до розуміння, що життєвий успіх – це не лише досягнення результату, а процес внутрішнього становлення особистості, гармонія із собою, іншими та світом. У сучасному філософському дискурсі поняття «життєвий успіх» не має єдиного усталеного визначення. Власне поняття «успіх» відображає результат (або процес) реалізації цілей, що мають екзистенційне, моральне чи соціальне значення для індивіда. На відміну від прикладного або буденного розуміння, де успіх часто редукується до зовнішніх ознак – фінансового добробуту, кар'єрного зростання, популярності – філософський підхід акцентує на внутрішніх критеріях, таких як відповідність життя особистісним цінностям; реалізація свого потенціалу; досягнення гармонії між «бути» і «робити»; визнання з боку значущого соціального оточення; усвідомлення смислу прожитого життя.

Як зазначається в працях сучасних філософів, успішність у сучасному суспільстві – це продукт нормативних уявлень про «ідеального суб'єкта», який повинен бути мобільним, гнучким, ефективним, конкурентоспроможним і завжди налаштованим на розвиток та зміну

векторів і маркерів соціуму. Ж. Бутлер вказує на те, що успіх визначається дискурсивно: він «означається» у мовних практиках влади і культури, що закріплюють певні форми життя як бажані, легітимні або нормативні [9]. Таким чином, те, що вважається життєвим успіхом, є наслідком певного культурного «маркування» досвіду, а не нейтральним відображенням об'єктивного досягнення.

Рутгер Брегман, аналізуючи домінуючі цінності в сучасному суспільстві, підкреслює, що західне суспільство створює ілюзію успішності, в якій ключову роль відіграє «меритократичний міф» – переконання, що успіх залежить виключно від зусиль і таланту індивіда. Насправді ж, наголошує Брегман, на життєвий успіх глибоко впливають соціальне походження, доступ до освіти, економічна нерівність і культурний капітал [10, с. 110].

Успіх як конструкт виконує регулятивну функцію в суспільстві, він дисциплінує індивідів, примушуючи їх упорядковувати своє життя відповідно до зовнішніх зразків. Особливо помітною ця тенденція є в культурі соціальних мереж, де формуються візуалізовані стандарти успішності – привабливість, добробут, подорожі, харизматичність. Але це, на нашу думку, може спричиняти ефект порівняння і, як наслідок, – тривожність, невпевненість у собі, фрустрацію, тобто інтерсуб'єктивне середовище може бути фактором формування індивіда як особистості та встановлення соціальних кордонів.

Зазначимо, що в українській філософській думці останніх років спостерігається розробка концепції «успіху як життєвої відповідальності». Так, Л. Бевзенко, Р. Ануфрієва, Н. Ануфрієва, проаналізували соціокультурні детермінанти моделі успіху в традиційному, модерновому й постмодерновому суспільстві, та зазначили, що прагнення до успіху, установка на його досягнення залишаються головним джерелом життєдіяльності особистості. Підвищення професійної компетентності впливає на досягнення особистістю життєвого успіху, при цьому під професійною компетентністю розуміються властиві особистості ініціативність, самостійність, звички, життєвий досвід, професіоналізм [5].

На думку Л. Гудзенко, успіх можна розглядати з двох позицій: з об'єктивної, що передбачає загальноприйнятну модель успіху в даному соціумі і суб'єктивної – на рівні відчуттів і індивідуальних презентаційних практик [4]. Це твердження, з точки зору дослідниці, розділяє життєвий успіх на дві складові, а саме на зовнішній та внутрішній успіх. В цілому, життєвий успіх особистості, враховуючи суб'єктивні уявлення про нього в суспільстві, вбачається в визнанні і схваленні соціумом особистісних досягнень і позитивних результатів діяльності окремої людини. Орієнтуючись на об'єктивну модель успіху, притаманну суспільству на даний час (професійний статус, економічний, культурний, соціальний, символічний капітал) людина формує індивідуальну досягницьку стратегію стосовно своїх актуальних і потенціальних досягнень які проявляються в суб'єктивному переживанні успішності. Важливо, що особистісним успіхом можна вважати також самооцінку себе як особистості, що досягла успіху, тобто самоідентифікацію особистості як успішної. Таким чином, особистість здатна будувати власну модель успіху та успіх у цьому контексті виступає як один із прикладів соціального конструювання життєвої реальності особистості.

У контексті повномасштабної війни змінюється саме ціннісне ядро успішності: акцент зміщується з матеріальних здобутків на такі характеристики, як гідність, стійкість, відповідальність, жертвовність. На наш погляд, українська модель життєвого успіху нині формується на основі екзистенціального вибору на користь свободи, національної самоповаги й солідарності.

Отже, сучасна філософська інтерпретація життєвого успіху має кілька змістових рівнів:

1. Онтологічний – успіх як форма буття, що відображає самореалізацію особистості в світі. Це буття людини, яке характеризується цілеспрямованим, наповненим сенсом життя.

2. Етичний – успіх не можливий без морального вибору. Особливо у філософії доби античності та Просвітництва успішною вважалась людина, яка жила доброчесно, не зраджуючи моральним принципам навіть заради вигоди.

3. Екзистенційний – успіх пов'язаний із самопізнанням, автентичністю, готовністю взяти на себе відповідальність за особисте життя. Успішне життя – це життя, яке людина вважає своїм, власноруч обраним і пережитим.

4. Соціокультурний – життєвий успіх завжди вкорінений у контекст певної культури, її цінностей і норм. Те, що в одній спільноті вважається успіхом, в іншій – може не мати значення.

Таким чином, життєвий успіх – концепт, який об’єднує об’єктивні параметри (матеріальні досягнення, суспільне визнання) з суб’єктивними (задоволеність, самоповага, самореалізація). Цей концепт неможливо повністю звести до зовнішніх критеріїв – навпаки, лише внутрішні, суб’єктивні чинники роблять життя успішним в онтологічному сенсі.

Висновки. У сучасному філософському дискурсі життєвий успіх розглядається як цілісна характеристика людського буття, що відображає ступінь реалізації особистісного потенціалу, відповідність життя екзистенційним смислам, моральним цінностям і культурним очікуванням, а також досягнення внутрішньої гармонії та суб’єктивного відчуття змістовності власного існування.

Історико-філософський аналіз свідчить про те, що у різні епохи життєвий успіх ототожнювався з доброчесністю, гармонією, щастям, свободою, самореалізацією. У роботах сучасних філософів акцентується увага на складній взаємодії зовнішніх (соціальних, економічних, символічних) і внутрішніх (етичних, смислових, психологічних) чинників формування життєвого успіху. Водночас зростає інтерес до його внутрішнього, екзистенційного ядра – автентичності, гармонії з собою, вірності особистим цінностям, реалізації духовного потенціалу, вкоріненого в цінностях, смислах і свободі вибору. Сучасні виклики в суспільстві тільки підкреслюють актуальність дослідження цієї проблеми, що вимагає більш глибокого осмислення та вивчення, а в подальшому можливо також розробку і впровадження методології концептуалізації життєвого успіху в онтологічному сенсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аристотель. Нікомахова етика / пер. з давньогр. О. Кисленка. Київ : Основи, 2002. 320 с.
2. Бодріяр Жан. Симулякри і симуляція / пер. з фр. В. Ховхун. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 230 с.
3. Вебер Макс. Протестантська етика і дух капіталізму. Київ : Основи, 1994. 261 с.
4. Гудзенко О. З. Об’єктивно-суб’єктивний ракурс дослідження концепту «життєвий успіх» / О. З. Гудзенко / *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. 2010. № 889.
5. Життєва компетентність особистості / під ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. Київ : Боглана, 2003. 321 с.
6. Кант І. Критика практичного розуму. Київ : Юніверс, 2000. 304 с.
7. Фромм Е. Мати чи бути? Київ : Український письменник, 2010. 222 с.
8. Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge : Polity Press, 2013.
9. Butler J. Notes Toward a Performative Theory of Assembly. Harvard University Press, 2015.
10. Bregman R. Utopia for Realists: How We Can Build the Ideal World. Bloomsbury Publishing, 2018.

REFERENCES

1. Aristotle (2002). *Nikomakhova etyka* [Nicomachean Ethics]. Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
2. Bodriyar, Zhan (2004). *Symulyakry i symulyatsiya* [Simulacra and Simulation]. Kyiv : Vyd-vo Solomiyi Pavlychko "Osnovy" [in Ukrainian].
3. Veber Maks (1994). *Protestants'ka etyka i dukh kapitalizmu* [The Protestant Ethic and the Spirit of Capitalism]. Kyiv : Osnovy [in Ukrainian].
4. Zhyttyeva kompetentnist' osobystosti (2003) [Life competence of an individual]. Kyiv : Bohlana [in Ukrainian].
5. Gudzenko O. Z. (2010). Objective-subjective perspective of the study of the concept of "life success" [Objective-subjective perspective of the study of the concept of "life success"]. *Bulletin of the V. N. Karazin Kharkiv National University*. No. 889 [in Ukrainian].
6. Kant, I. (2000). *Krytyka praktychnoho rozumu* [Critique of Practical Reason]. Kyiv : Yunivers [in Ukrainian].
7. Fromm, E. (2010). *Maty chy buty?* [To Have or To Be?]. Kyiv : Ukrayins'kyu pys'men-nyk [in Ukrainian].
8. Bauman, Z. (2013). *Liquid Modernity*. Cambridge : Polity Press [in English].
9. Butler, J. (2015). *Notes Toward a Performative Theory of Assembly*. Cambridge, MA : Harvard University Press [in English].

10. Bregman, R. (2018). *Utopia for Realists: How We Can Build the Ideal World*. London : Bloomsbury Publishing [in English].

Liseienko Olena Vasylivna

Doctor of Sociology, Professor,
Professor at the Department of Philosophical
and Sociological Studies and Sociocultural Practices
The state institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky”
26, Staroportofrankivska str., 65020, Odesa, Ukraine

Anisimov Oleksandr Oleksandrovych

PhD candidate at the Department of Philosophical
and Sociological Studies and Sociocultural Practices
The state institution “South Ukrainian National Pedagogical University
named after K. D. Ushynsky”
26, Staroportofrankivska str., 65020, Odesa, Ukraine

THE CONCEPT OF LIFE SUCCESS IN PHILOSOPHICAL DISCOURSE

Relevance of the problem. *The concept of life success is increasingly being viewed not only as a scientific category that characterizes existential orientations and individual achievements, but also as a multifaceted construct reflecting the deep meanings of human existence, moral choices, and the individual's interaction with society. In contemporary academic research, there is growing interest in the issues of social construction of the individual's life-world, motivational structures of behavior, life strategies, social practices, and models of life success.*

The aim of the article *is to analyze the essential and semantic characteristics of the concept of life success in philosophical discourse and its transformations in the current socio-cultural context. Research methods. The methodological framework of the study is defined by its aim and includes methods of induction, deduction, and analysis, along with the use of historical-philosophical and sociocultural approaches.*

Research results. *In contemporary philosophical discourse, life success is understood as an integral characteristic of human existence, indicating the degree of realization of personal potential, the alignment of one's life with existential meanings, moral values, and cultural expectations, as well as the achievement of inner harmony and a subjective sense of meaningful existence. In the history of the development of philosophical thought, success was identified with virtue, harmony, happiness, freedom, and self-realization. Modern philosophical works emphasize the complex interplay between external (social, economic, symbolic) and internal (ethical, meaningful, psychological) factors in shaping life success.*

Life success is a concept that integrates both objective parameters (material achievements, social recognition) and subjective ones (satisfaction, self-respect, self-fulfillment). At the same time, interest in its inner, existential core is increasing – authenticity, harmony with oneself, fidelity to personal values, and realization of spiritual potential rooted in values, meanings, and freedom of choice, which is especially relevant in our time when the individual is constantly at a bifurcation point, where each subsequent decision can trigger a new development in society.

Key words: *success, life success, culture, values, postmodern philosophical discourse.*

Дата надходження статті: 31.07.2025

Дата прийняття статті: 01.09.2025

Опубліковано: 21.10.2025